

7. Pyroh, H. (2018) Politychni orientatsii: systemno-psykholohichni pidkhid [Political orientations: system-psychological approach]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filosofsko-politohichni studii – Visnyk of Lviv University. A series of philosophical and political studies.* 18, 346–351 [in Ukrainian].

8. Shmyhliuk, O. (2016). Osoblyvosti uiavlennia uchasnykiv ATO pro suchasnoho Ukraintsia [Features of representations of ATO participants about modern Ukrainian]. *Nauka i osvita. – Science and education.* 5, 261–266 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.06.2019.

The article was received 05 June 2019.

УДК 159.923

DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-3-21

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИБІРОК 2010 ТА 2019 РР.

Чепурна Ганна Леонідівна,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри організації соціально-психологічної допомоги населенню

Чернігівський національний технологічний університет

chepurna74@gmail.com

ORCID 0000-0003-4486-5447

Лещенко Марина Євгеніївна,

старший викладач кафедри організації

соціально-психологічної допомоги населенню

Чернігівський національний технологічний університет

mleschenko@gmail.com

ORCID 0000-0003-3620-9087

Мета дослідження – здійснення порівняльного аналізу рівневих та структурних характеристик перфекціонізму студентської молоді у вибірках 2010 та 2019 рр.

Методи дослідження. Для визначення рівня прояву та особливостей структури перфекціонізму студентської молоді ми скористались методикою «Багатовимірна шкала перфекціонізму-2» (MPS-2) П. Гевітта та Г. Флетта (в адаптації І. Грачової). Методика містить три шкали: суб'єктно-орієнтований перфекціонізм, об'єктно-орієнтований перфекціонізм, соціально-приписаний перфекціонізм.

Результати дослідження. Проаналізовано стан дослідження проблеми перфекціонізму студентської молоді у зарубіжній та вітчизняній психології, наголошено на соціокультурній детермінованості перфекціонізму та важливості здійснених у вітчизняній вибірці досліджень. У результаті порівняльного аналізу встановлено: кількісні показники високого рівня загального перфекціонізму залишаються незмінними; для вибірки студентів 2019 р. значно більшими є показники середнього рівня перфекціонізму, ніж для вибірки 2010 р.; визначено статистично значущу різницю між середніми значеннями суб'єктно-орієнтованого та загального перфекціонізму у вибірках 2010 та 2019 рр.; у вибірці 2019 р. студенти є більш вимогливими до себе, ніж у вибірці 2010 р.; у вибірці 2019 р. середні значення загального перфекціонізму вищі, ніж у вибірці 2010 р.; розглянуто профілі рівнів перфекціонізму у вибірках 2010 р. та 2019 р. Виявилось, що у вибірці 2019 р. для середнього рівня перфекціонізму є характерним найбільш «адаптивне» співвідношення структурних компонентів, в якому показники суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму значно переважають показники інтерперсональних параметрів.

Висновки. Аналіз результатів дослідження дав змогу зробити висновок, що середній рівень перфекціонізму трансформувався в адаптивний життєвий стиль студентської молоді. Дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми, перспектива подальших досліджень вбачається у порівняльному аналізі особливостей взаємозв'язку перфекціонізму із соціально-психологічними властивостями особистості.

Ключові слова: перфекціонізм, суб'єктно-орієнтований перфекціонізм, об'єктно-орієнтований перфекціонізм, соціально-приписаний перфекціонізм, студентська молодь, порівняльний аналіз.

THE PECULIARITIES OF STUDENTS' PERFECTIONISM MANIFESTATIONS: COMPARATIVE ANALYSIS OF 2010 AND 2019 YEARS SAMPLINGS

Chepurna Hanna Leonidivna,
Ph. D. in Psychology Sciences,

Assistant Professor at the Department of Organization of Social
and Psychological Assistance to Population

Chernihiv National University of Technology

chepyrna74@gmail.com

ORCID 0000-0003-4486-5447

Leshchenko Maryna Yevheniivna,

Senior Lecturer at the Department of Organization of Social
and Psychological Assistance to Population

Chernihiv National University of Technology

mleschenco@gmail.com

ORCID 0000-0003-3620-9087

The purpose of the research is to carry out a comparative analysis of the level and structural characteristics of the phenomenon of perfectionism in students samplings of 2010 and 2019 years.

Methods. To determine the level of manifestation and peculiarities of the students' perfectionism structure, we used the method of "Multi-dimensional scale of perfectionism-2" (MPS-2) by P. Gewitt and G. Flett (adapted by I. Gracheva). The method has three scales: subject-oriented perfectionism, object-oriented perfectionism, socially prescribed perfectionism.

Results. As a result of the comparative analysis it was established that the quantitative indicators of the high level of general perfectionism remain unchanged: every fifth student interviewed in both samplings shows a high level of perfectionism; for a sampling of students in 2019 the average level of perfectionism is much higher than for the sampling of 2010; a statistically significant difference between the average values of the subject-oriented perfectionism of the samplings of 2010 and 2019 was determined. Regarding the samplings of 2019 it must be noted that students are more demanding to themselves than in the 2010 samplings; in the sampling of 2019 average values of total perfectionism are higher than in the sampling of 2010. The profiles (correlation of structural components) of different levels of perfectionism in the samplings of 2010 and 2019 were reviewed; regarding the sampling of 2019 the average level of perfectionism is characterized by the most "adaptive" ratio of structural components, that is, the indicators of subject oriented perfectionism significantly outperform the indicators of interpersonal parameters.

Conclusions. Analysis of the results of the study made it possible to conclude that the average level of perfectionism was transformed into an adaptive style of students life. The research does not exhaust all aspects of the problem, the perspective of further research can be seen in the comparative analysis of the peculiarities of the correlation between perfectionism and the socio-psychological features of an individual.

Key words: *perfectionism, subject-oriented perfectionism, object-oriented perfectionism, socially prescribed perfectionism, student's youth, comparative analysis.*

Вступ

В умовах соціальних трансформацій українського суспільства виникає необхідність пошуку шляхів формування молоді особистості, що прагне успіху, спроможна визначати свій життєвий шлях та досягати поставлених цілей. Перфекціонізм є тією особистісною характеристикою, яку дослідники пов'язують як з прагненням до досягнень, так і з нав'язливим потягом до неіснуючої досконалості. Особливо гостро питання адаптивності-дезадаптивності перфекціонізму постає у студентському віці – періоді становлення професійних інтересів, побудови життєвих планів, набуття ідентичності.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

У публікаціях, присвячених дослідженню перфекціонізму студентської молоді, насам-

перед приділяється увага питанням впливу перфекціоністських тенденцій на процеси соціальної адаптації молодих людей, а саме на успішність у навчальній діяльності та особливості міжособистісної взаємодії. За результатами емпіричних досліджень студенти із конструктивним перфекціонізмом вирізняються рішучістю, гнучкістю поведінки, орієнтацією на успіх, низьким рівнем тривожності. Зокрема, вітчизняна дослідниця Л. Данилевич зазначає, що властиве студентам з функціональним перфекціонізмом здорове переживання невідповідності уявленням про досконалість створюється масштабністю стандартів, а не переживанням неможливості їхнього досягнення та невідповідністю очікуванням інших (Данилевич, 2010: 87). На думку І. Гуляс, перфекціонізм може бути чинником формуван-

ня професійно важливих якостей майбутніх психологів. У структурі перфекціоністських настанов І. Гуляс виокремлює такі складники, як мотивацію досягнення, рефлексивні здібності та персонологічні показники (афіліативність, здатність до самоуправління, тип особистості) (Гуляс, 2007). К. Фоменко розглядає перфекціонізм як один з компонентів спрямованості особистості, що лежить в основі губристичної мотивації (Фоменко, 2010). Як складник мотиваційної сфери розглядає перфекціонізм ще один вітчизняний дослідник – Ф. Подшивайлов (Подшивайлов, 2015). А. Капустіна вважає, що помірний перфекціонізм у поєднанні з адекватною самооцінкою та смисложиттєвими орієнтаціями може бути одним з різновидів соціально-психологічного копінгу у подоланні складних життєвих обставин (Капустіна, 2018).

Проте дослідники застерігають, що деструктивний перфекціонізм є фактором психологічного неблагополуччя. Студенти з такою формою перфекціонізму характеризуються мотивацією уникнення, нездатністю відчувати задоволення, недооцінкою власних можливостей, відставанням організованості від орієнтації на високі стандарти, нетерпимим ставленням до помилок (Чепурна, 2013: 185). Успіхам у навчанні перфекціоністів перешкоджає також високий рівень екзаменаційної та соціальної тривожності. Причому перфекціоністські установки не лише збільшують частоту проявів екзаменаційного та повсякденного стресу, а й ускладнюють його подолання (Гаранян, Андрусенко, Хломов, 2009). Не менш руйнівними є наслідки перфекціонізму в площині соціальної взаємодії: студентів-перфекціоністів вирізняють демонстрація своєї переваги, пошук вигідного фону задля порівняння, надкритичне ставлення до інших та презирство (Гаранян, 2009). У моделі перфекціонізму канадських дослідників П. Гевітта та Г. Флетта інтерперсональні параметри перфекціонізму є факторами інтра- та інтерперсональних проблем (Hewitt, Flett, 1991). І. Грачова зауважує на схильності перфекціоністів до домінування та маніпулювання іншими людьми в учбовому колективі (Грачова, 2006: 55).

Зауважимо, що більшість прихильників різних концепцій перфекціонізму одноставні у визнанні соціокультурної детермінованості цього психологічного феномена, тому важливим для нашого дослідження є аналіз результатів досліджень, здійснених на українській вибірці.

У 2010 р. нами було здійснене дослідження соціально-психологічних особливостей перфекціонізму молоді. Визначено,

що високий рівень перфекціонізму зумовлює стратегію адаптації, яка характеризується високим рівнем інтернальності та домінування. Встановлено, що перфекціонізм негативно позначається на процесах самоактуалізації молоді, зокрема, встановлено взаємозв'язки високого рівня перфекціонізму із низьким рівнем показників «самоприйняття», «гнучкість поведінки», «компетентність у часі», низьким та середнім рівнем показників «підтримка», «сензитивність до себе». У процесі міжособистісної взаємодії молоді люди з високим рівнем перфекціонізму демонструють прагнення до переваги (Чепурна, 2013: 185).

За останні десять років у нашому суспільстві відбулися стрімкі та докорінні зміни суспільно-політичної, економічної, соціокультурної та інших сфер буття. Поряд з характерним для споживацького суспільства пропагуванням досягнення індивідуального зовнішнього успіху «за будь-яку ціну» спостерігається підвищення рівня інтегрованості та консолідованості соціуму, спрямованість молоді на здійснення діяльності, що відповідає колективним інтересам тощо. Глибинні процеси трансформації українського суспільства позначаються на становленні як окремої особистості, так і молоді загалом. Саме тому видається доцільним провести порівняльний аналіз проявів перфекціонізму у вибірках студентської молоді 2010 та 2019 рр.

2. Методологія та методи

Мета дослідження – здійснити порівняльний аналіз рівневих та структурних характеристик феномена перфекціонізму у вибірках студентів 2010 та 2019 рр.

Завдання дослідження:

- порівняти кількісні показники рівнів складників перфекціонізму;
- порівняти особливості профілів перфекціонізму.

Дослідження здійснювалось на базі вишів м. Чернігова, серед них – Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка та Чернігівський національний технологічний університет. Вибірка студентської молоді у 2010 р. становила 127 респондентів, вибірка 2019 р. – 107 респондентів.

Для визначення рівня прояву та особливостей структури перфекціонізму студентської молоді ми скористались методикою «Багатовимірна шкала перфекціонізму-2» (MPS-2) П. Гевітта та Г. Флетта (адаптована І. Грачовою) (Грачова, 2006).

Методика містить три шкали:

- *суб'єктно-орієнтований перфекціонізм* (перфекціонізм, орієнтований на себе). Визначається дослідниками як інтрапсихічний

параметр, що передбачає наявність високих особистісних стандартів, внутрішню мотивацію самовдосконалення, схильність зосереджуватись на меті, тенденцію ставити перед собою важкі в досягненні цілі та готовність докладати зусиль заради їх досягнення, мотивацію досягнення успіху, підвищену самокритичність, розвинені самодисципліну, самоконтроль, рефлексію. Встановлено, що такий фактор має адаптивний потенціал та превалює над іншими складниками перфекціонізму у обдарованих та академічно успішних людей;

– *об'єктно-орієнтований перфекціонізм* (перфекціонізм, орієнтований на інших) – визначається переконаннями та очікуваннями стосовно здібностей інших людей, відображає схильність приписувати значимим людям високі стандарти;

– *соціально-приписаний перфекціонізм* (необхідність відповідати соціальним нормам, щоб отримати схвалення та прийняття). З позицій когнітивного підходу цей тип перфекціонізму може призвести до формування переконань у тому, що

інші нереалістичні в своїх очікуваннях та схильні до негативного оцінювання людей.

Два останні компоненти перфекціонізму визначаються дослідниками як інтерперсональні параметри перфекціонізму (Hewitt, Flett, 1991). Сума балів за трьома шкалами показує рівень прояву загального перфекціонізму у респондентів.

Отримані дані тестових методик були оброблені за допомогою таких методів первинного статистичного аналізу: критерію « χ -квадрат», t-критерію Ст'юдента, з подальшою їх якісною інтерпретацією та змістовим узагальненням. Результати математико-статистичного аналізу були отримані за допомогою програми SPSS (версія 17.0).

3. Результати та дискусії

Результати дослідження (за критерієм « χ -квадрат») дали змогу виявити існування статистично значущого взаємозв'язку ($p < 0,001$) між рівнями загального перфекціонізму та роком проведення дослідження (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень загального перфекціонізму у вибірках 2010 та 2019 рр.

Рік	Рівень перфекціонізму (у %):		
	Низький	Середній	Високий
2010	33,9%	46,5%	19,7%
2019	12,1%	66,4%	19,6%

($p < 0,001$)

Спираючись на одержані дані, можемо зазначити, що показники високого рівня загального перфекціонізму у вибірках 2010 та 2019 рр. залишаються незмінними: високий рівень перфекціонізму демонструє кожен п'ятий досліджуваний. Для вибірки студентів 2019 р. більш характерним є середній рівень перфекціонізму (66,4%), тоді як для вибірки 2010 р. показники середнього рівня становлять 46,5%. Особливу увагу привертає різниця в кількісних показниках низького рівня перфекціонізму у досліджуваних різних років. Якщо у 2010 році третина досліджуваних мала низький рівень перфекціонізму, то в 2019 році кількість таких респондентів становить лише 12,1%. Це значно менше, ніж у вибірці 2019 року. На нашу думку, це можна пояснити тим, що отримання вищої освіти «заради диплома», відсутність можливості працювати за професією та мінливі соціальні умови праці гальмували «здорові» перфекціоністські тенденції студентської молоді. Проте, незважаючи на складні соціально-економічні обставини, не менш критичну ситуацію

в освіті та працевлаштуванні, нині сучасні молоді люди демонструють оптимізм та прагнуть до успіху, шукають шляхи самовдосконалення.

За допомогою критерію « χ -квадрат» встановлено існування статистично значущого взаємозв'язку ($p < 0,001$) між рівнями суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму та роком проведення дослідження (табл. 2).

Як бачимо, залежно від року дослідження є різниця в рівневих показниках суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму. Якщо у вибірці 2010 р. кількість досліджуваних студентів з високим рівнем суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму становила 27,6%, то у вибірці 2019 р. таких осіб нараховується 37%. У вибірці 2019 р. спостерігаємо зростання показників середнього рівня суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму з 23% до 49%. Максимальну невимогливість до себе демонструють 48,8% студентів у вибірці 2010 р. та лише 13,7% у вибірці 2019 р. Отже, досліджувані студенти у вибірці 2019 р. демонструють більшу вимогливість до себе, більш вмотивовані на

Таблица 2

Рівень суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму у вибірках 2010 та 2019 рр.

Рік	Рівень суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму (у %):		
	Низький	Середній	Високий
2010	48,8%	23,6%	27,6%
2019	14,0%	48,6%	37,4%

(p<0,001)

самовдосконалення, успіх та досягнення цілей, ніж досліджувані студенти у вибірці 2010 року.

Практично незмінними залишились кількісні показники рівневих характеристик інтерперсональних параметрів перфекціонізму (табл. 3).

Як бачимо з даних, представлених у таблиці 3, у вибірці 2019 р. порівняно з вибіркою 2010 р. дещо збільшились показники високого рівня об'єктно-орієнтованого перфекціонізму (з 7,9% до 9,8%). Фактично кожен десятий студент схильний до пред'явлення нереалістично високих стандартів до інших, що проявляється у завищених очікуваннях до оточуючих та схильності до надкритичного оцінювання, презирства, маніпулювання. Дещо збільшилась кількість досліджуваних із середнім рівнем об'єктно-орієнтованого перфекціонізму (з 63% до 68,6%). Відповідно, кількість досліджуваних з низьким рівнем об'єктно-орієнтованого перфекціонізму зменшилась з 29,1% до 21,6%.

Незмінними в обох вибірках залишились рівневі показники соціально-приписаного перфекціонізму: для більшості досліджуваних властивий середній рівень цього інтерперсонального параметра перфекціонізму.

Для сучасних молодих людей залишається важливим відповідати соціальним приписам оточуючих.

Нами було здійснено порівняльний аналіз середніх значень складників перфекціонізму у досліджуваних вибірках за допомогою t-критерію Ст'юдента (табл. 4).

Як видно з даних, представлених у таблиці 4, на рівні статистичної значущості є різниця в показниках середніх значень загального та суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму у вибірках 2010 та 2019 рр. Вона полягає в тому, що середні значення загального та суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму вищі у вибірці 2019 р., ніж у вибірці 2010 р. Отже, сучасні студенти стали вимогливішими до себе, більше покладаються на свої сили, прагнуть до самовдосконалення та досягнення успіху.

Дані теоретичних та емпіричних досліджень указують на те, що адаптивність перфекціонізму залежить не лише від рівня прояву, а й від характеру співвідношення структурних компонентів (профілю перфекціонізму) (Грачова, 2006). Нами були визначені профілі перфекціонізму у досліджуваних з різним рівнем прояву цього психологічного феномена (табл. 5).

Таблица 3

Рівень інтерперсональних параметрів перфекціонізму у вибірках 2010 та 2019 рр.

Рік	Складники перфекціонізму	Рівні (у %)		
		високий	середній	низький
2010	ПОД	7,9	63,0	29,1
2019	ПОД	9,8	68,6	21,6
2010	СПП	5,5	91,3	3,1
2019	СПП	5,9	92,2	2,0

Примітка: ПОД – «перфекціонізм, орієнтований на інших»; СПП – «соціально-приписаний перфекціонізм»

Таблица 4

Середні значення структурних компонентів перфекціонізму студентської молоді у вибірках 2010 та 2019 рр.

Рік	Складники перфекціонізму	Середні значення	Значимість
2010	Суб'єктно-орієнтований перфекціонізм	64,04	,000
2019	Суб'єктно-орієнтований перфекціонізм	72,60	,000
2010	Загальний перфекціонізм	173,89	,003
2019	Загальний перфекціонізм	185,99	,003

Таблиця 5

Профілі перфекціонізму студентської молоді у вибірках 2010 та 2019 рр.

Рівні перфекціонізму	рік	Середній сумарний бал складників перфекціонізму			
		ПОС	ПОД	СПП	Загальний перфекціонізм
Високий	2010	87,72	65,00	65,80	218,52
	2019	87,43	70,71	67,71	226,71
Середній	2010	65,03	54,44	60,90	180,37
	2019	71,55	51,73	58,92	183,15
Низький	2010	48,91	42,77	48,58	139,05
	2019	52,92	36,31	45,85	132,77

Примітка: ПОС – «перфекціонізм, орієнтований на себе»; ПОД – «перфекціонізм, орієнтований на інших»; СПП – «соціально-приписаний перфекціонізм»

Наведені у таблиці 5 дані вказують, що у групі з високим рівнем перфекціонізму досліджуваних студентів 2010 р. різниця між середніми показниками суб'єктно-орієнтованого та об'єктно-орієнтованого перфекціонізму становить у середньому 23 бали, різниця між середніми показниками суб'єктно-орієнтованого та соціально-приписаного перфекціонізму становить у середньому 22 бали. У вибірці 2019 р. досліджуваних з високим рівнем перфекціонізму різниця між середніми показниками суб'єктно-орієнтованого та об'єктно-орієнтованого перфекціонізму становить у середньому 17 балів, різниця між середніми показниками суб'єктно-орієнтованого та соціально-приписаного перфекціонізму становить у середньому 20 балів. Отже, можемо говорити про меншу адаптивність високого рівня перфекціонізму у вибірці 2019 р., ніж у вибірці 2010 р.

Проте у вибірці 2019 р. у респондентів з середнім рівнем перфекціонізму різниця між середніми показниками суб'єктно-орієнтованого та об'єктно-орієнтованого перфекціонізму становить у середньому 19 балів, різниця між середніми показниками суб'єктно-орієнтованого та соціально-приписаного перфекціонізму становить у середньому 12 балів. У вибірці 2010 р. у респондентів з середнім рівнем перфекціонізму різниця між середніми значеннями особистісних стандартів та інтерперсональних параметрів є меншою, відповідно 11 та 5 балів.

Слід зазначити, що численні дані емпіричних досліджень свідчать про значну перевагу у структурі конструктивного перфекціонізму високих стандартів стосовно себе (Грачова, 2006). Саме високі стосовно себе стандарти зумовлюють успішність у навчанні та зменшують ймовірність виникнення психологічних проблем.

Враховуючи, що кількість досліджуваних із середнім рівнем перфекціонізму сту-

дентів зростає з 46,5% до 66,7%, можемо припустити, що середній рівень перфекціонізму трансформується у адаптивний життєвий стиль студентської молоді.

У досліджуваних з низьким рівнем перфекціонізму середні значення всіх складників майже однакові в обох вибірках. Ці групи молоді можна охарактеризувати як невимогливі до себе та оточуючих.

Висновки

У результаті порівняльного аналізу рівневих та структурних характеристик перфекціонізму у вибірках студентської молоді 2010 та 2019 рр. з'ясовано, що кількісні показники високого рівня загального перфекціонізму залишаються незмінними. Кожен п'ятий студент у досліджуваних вибірках демонструє високий рівень перфекціонізму.

Встановлено, що для вибірки студентів 2019 р. значно більшими є показники середнього рівня перфекціонізму, ніж для вибірки 2010 р. Відповідно, зменшилась кількість досліджуваних з низьким рівнем перфекціонізму.

Визначено статистично значущу різницю між середніми значеннями суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму та загального перфекціонізму у вибірках 2010 та 2019 рр.: середні значення загального та суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму вищі у вибірці 2019 р., ніж у вибірці 2010 р. Проаналізовано профілі перфекціонізму: у вибірці 2019 р. визначено найбільш «адаптивне» співвідношення структурних компонентів, в якому показники суб'єктно-орієнтованого перфекціонізму значно переважають показники інтерперсональних параметрів. На основі аналізу профілів перфекціонізму зроблено припущення, що середній рівень перфекціонізму трансформується у адаптивний життєвий стиль студентської молоді, який характеризується високими особистісними стандартами, орієнтацією на досягнення цілей, прагненням до успіху та самовдосконалення.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми, перспектива подальших досліджень вбачається у порівняльному аналізі особливостей взаємозв'язку перфекціонізму із соціально-психологічними властивостями особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаранян Н.Г. Перфекционизм и враждебность как личностные факторы депрессивных и тревожных расстройств : автореф. дисс. на соиск. научной степени д-ра психол. наук : спец. 19.00.04 «Медицинская психология». Москва, 2010. 43 с.
2. Гаранян Н.Г., Андрусенко Д.А., Хломов И.Д. Перфекционизм как фактор студенческой дезадаптации. *Психологическая наука и образование*. 2009. № 1. С. 72–81.
3. Грачева И.И. Уровень перфекционизма и содержание идеалов личности : дисс. на соиск. научной степени канд. психолог. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии». Москва, 2006. 210 с.
4. Гуляс І.А. Перфекціоністські настанови як чинник професійної готовності майбутніх практичних психологів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Івано-Франківськ, 2007. 190 с.
5. Данилевич Л.А. Перфекціонізм як особистісний чинник академічної обдарованості студентів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Київ, 2010. 222 с.
6. Капустина А.Н. Перфекционизм как стратегия преодоления сложных жизненных ситуаций. *Личность в трудных жизненных ситуациях: ресурсы и преодоление (Электронный ресурс)*: материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 25-летию факультета психологии Омского государственного университета им. Ф.М. Достоевского (Омск, 4–5 октября 2018 г.). Омск : Изд-во Ом. гос. ун-та, 2018. С. 80–84.
7. Подшивайлов Ф.М. Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2015. 228 с.
8. Фоменко К. І. Губристична мотивація в характеристиці спрямованості особистості. *Наука і освіта: науково-практичний журнал Південного наукового Центру НАПН України: Тематичний спецвипуск «Когнітивні процеси та творчість»*. Одеса, 2010. С. 378–381.
9. Чепурна Г.Л. Соціально-психологічні особливості перфекціонізму молоді : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи». Київ, 2012. 213 с.
10. Hewitt P.L., Flett G.L. Perfectionism in the self and social contexts: Conceptualization, assessment, and association with psycho-pathology. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1991. Vol. 60. P. 456–470.

REFERENCES:

1. Garanyan, N.G. (2010). *Perfekcionizm i vrazhdebnost' kak lichnostnye faktory depressivnyh i trevozhnyh rasstrojstv : avtoref. diss. na soisk. nauchnoj stepeni d-ra psihol. nauk : spec. 19.00.04 "Medicinskaya psihologiya"* [Perfectionism and hostility as personal factors of depressive and anxiety disorders : author. diss. on completion of scientific degree of Dr of Psychol. Sciences : spec. 19.00.04 "Medical psychology"]. Moscow [in Russian].
2. Garanyan, N.G., Andrusenko D.A., Hlomov I.D. (2009). *Perfekcionizm kak faktor studencheskoj dezadaptacii* [Perfectionism as a factor in student maladjustment]. *Psichologicheskaya nauka i obrazovanie – Psychological Science and Education*, 1, 72–81 [in Russian].
3. Gracheva, I.I. (2006). *Uroven' perfekcionizma i sodержanie idealov lichnosti : diss. na soisk. nauchnoj stepeni kand. psiholog. nauk : spec. 19.00.01 "Obshchaya psihologiya, psihologiya lichnosti, istoriya psihologii"* [The level of perfectionism and the content of the ideals of the individual : author. diss. on completion of scientific degree of Candidate of Psychology sciences : spec. 19.00.01 "General psychology, personality psychology, history of psychology"]. Moscow [in Russian].
4. Hulias, I.A. (2007). *Perfektsionistski nastanovy yak chynnyk profesiinoi hotovnosti maibutnikh praktychnykh psykholohiv : dys. na zdob. Naukovogo stupenia kand. psyk. nauk : spets. 19.00.07 "Pedahohichna ta vikova psykholohiia"* [Perfectionists options as a factor of professional readiness of future practical psychologists : Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of psychological sciences after speciality 19.00.07 "Pedagogical and age psychology"]. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
5. Danylevych, L.A. (2010). *Perfektsionizm yak osobystisnyi chynnyk akademichnoi obdarovanosti studentiv: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykholoh. nauk : spets. 19.00.01 "Zahalna psykholohiia, istoriia psykholohii"* [Perfectionism as an Individual Factor of Displaying Students Academic Capability]. Kyiv [in Ukrainian].
6. Kapustina, A.N. (2018). *Lichnost' v trudnyh zhiznennyh situatsiyah: resursy i preodolenie (Elektronnyj resurs): materialy Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii, posvyashchennoj 25-letiyu fakul'teta psihologii Omskogo gosudarstvennogo universiteta im. F.M. Dostoevskogo (Omsk, 4–5 oktyabrya 2018 g.)* [Perfectionism as a strategy for overcoming difficult life situations]. Omsk [in Russian].
7. Podshyvailov, F.M. (2015). *Psykholohichni chynnyky rozvytku motyvatsiinoi sfery osobystosti maibutnoho psykholoha : dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykholoh. nauk : spets. 19.00.07 "Pedahohichna ta vikova psykholohiia"* [Psychological premises of development of future psychologist's motivational sphere of personality. Manuscript. Dissertation for a Candidate of Science in Psychology, speciality 19.00.07 "Pedagogical and Age Psychology"]. Kyiv [in Ukrainian].

8. Fomenko, K.I. (2010). Hubrystychna motyvatsiia v kharakterystytsi spriamovanosti osobystosti [Arrogant motivation in the characterization of personality orientation]. *Nauka i osvita: naukovo-praktychnyi zhurnal Pivdennoho naukovoho Tsentru NAPN Ukrainy: Tematychnyi spetsvyypusk "Kohnityvni protsesy ta tvorchist"* – *Science and Education: Scientific and Practical Journal of the Southern Scientific Center of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine: Thematic special issue "Cognitive Processes and Creativity"*. Odesa, 378–381 [in Ukrainian].
9. Chepurna, H.L. (2013). *Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti perfektsionizmu molodi: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykholoh. nauk : spets. 19.00.05 "Sotsialna psykholohiia, psykholohiia sotsialnoi roboty"* [The social and psychological peculiarities of youth perfectionism, Dissertation for Candidate Degree in Psychological Sciences in speciality 19.00.05 "Social Psychology; Psychology of Social Work"]. Kyiv [in Ukrainian].
11. Hewitt, P.L., Flett G.L. (1991). Perfectionism in the self and social contexts: Conceptualization, assessment, and association with psycho-pathology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 456–470.

Стаття надійшла до редакції 04.06.2019.
The article was received 04 June 2019.